

Cigale in Svetec sta dala povod P. Ladislavu Hrovatu, da je priobčil v programu novomeske gimnazije l. 1867 temeljito razpravo o enklitikah, posnevi pravila največ po Svetcu, kakor sam pravi v vvodu: »Cigaletu in Svetecu gré zasluga, da sta obrnila pozornost na slovenske enklitike Vpliv tega se je čutil v pisavi kmali; . . .« To vprašanje nam tako živo kaže Cigaleta za napredek v resnici unetega moža: vedno in vedno prosi slovenske pisatelje, naj se vendar potrudijo in si prisvojé ta pravila, katera je sestavil tako-le:

1. Prvotni ali glavni reki (stavki) se ne začenjajo z brezglasnicami, če stoji na prvem mestu glagol, n. pr. veselí me, ne: me veselí; to velja tudi, če seka stavek kaka opozicija ali kak stransk stavek, n. pr. Adam, naš praoče, živel je v raji, ne: je živel v raji. Samó v teh slučajih torej devamo enklitike zoper svojo priljubljeno navado za de j, za glagol.

2. Spredaj pa moramo staviti brezglasnice v vseh stranskih stavkih (torej: kakor se je —, čim se je —, da se je —, ako bi se —, itd.), povsod stoji ta drobnina neposrednje za veznikom in pred participiom. Celó v glavnem reku morajo enklitike v enem slučaju stati pred glagolom, ako se namreč rek ne začne z glagolom, marveč s kakim prislavom, n. pr.: Zdaj se je pripetilo nekaj, ne: zdaj pripetilo se je nekaj. — Prosteje se more gibati pisatelj le v prostorazširjenih stavkih, tam ga ne vežejo stroga pravila.

Cigale navaja vse polno zgledov napačne rabe enklitik; vzor pravilnega pisanja pa so mu starejši, Ravnikar, Vrtovec i. dr.

Tudi o terminologiji ima precèj opazk po »Novicah«.

Leta 1865 je kritikoval »zemljepisno začetnico gospoda Jan. Jesenkota«, v kateri mu marsikak izraz ni všeč, tako n. pr. o svetje za Weltall, za kar bi on rabil: vesmir ali vesvoljni svet; obor za Naturreich; brezvetje za Windstille, mesto: brezvetrije ali brezveterje; otočji-a, e m. otošk; rečji mesto rečni; poprečna posega (direkter Abstand) m. ravna daljina, naraznost, dolgost; moča (Niederschlag) m. padavina; za Ebbe in Fluth svetuje o seka in plima, i. dr. Leta 1881 ima v »Novicah« »Pojasnilo o neki točki moje terminologije«. Ker mu je Erjavec v »potni torbi« očital, da ni prav rabil izraza padišče za Einfallspunkt, temveč bi bilo bolje padaj, ker končnica *aj* bolje zaznamuje točko, kakor n. pr. počivaj Ruhepunkt, končnica *išče* pa da kaže bolj na ploskve, skliceval se je na hrvatsko terminologijo, iz katere je vzel besedo; dalje so v rabi že druge besede na *išče*, n. pr. središče Mittelpunkt, ognjišče Brennpunkt, torej ne kaže napravljati zmešnjave; slednjič pa dokazuje, da je beseda počivališče (Ruhepunkt) bila znana Gutsmanu, dočim besede na *aj* kažejo na neko razdaljo, n. pr. streljaj, lučaj, tečaj, torej bi bilo padaj: Fallweite. V »potni torbi« leta 1880 se Cigaletu očita, da je vlažen dež razlagal za »moker« dež, češ, smešno: moker dež! marveč vlažen da pomeni v lag idoč, pohleven; Cigale nasproti dokaže iz češčine, da je vlaga pristna slovanska beseda, ki pomenja: Feuchtigkeit. (Konec.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Vijolice. Pesmi za mladost. Zložila Lujiza Pesjakova. Ljubljana. Tiskal in založil J. R. Milic. 1889. 12°. str. 160. Cena nevezani knjigi 1 gld. 10 kr., krasno vezani 1 gld. 60 kr.

Prejemši to knjigo v roke — v elegantni vezavi, z okusno utisnanim naslovom na lične platnice in s pozlačeno podobo vijolice — ne moreš si kaj, da ne bi rekel: »krasna knjiga«, ne moreš si kaj, da ne bi se veselil poprej lične zunanosti, predno si prečital nekaj drobnih pesmic, češ: »glejmo, ali je tudi vsebina tako

krasna!« Ne, ne zaostaja, lahko to rečemo. Sevéda, pomisliti moramo, komu je knjiga namenjena. Tu so »pesmi za mladost«, namenjene lahkoživi, domišljivi, brezskrbni mladini. Zato pač ne moremo rabiti ob teh pesmih onega strogega merila, kakor bi je rabili ob drugih, v katerih naj se umetnost kaže čista in dovršena. Za ta namen pa so pesmi primerne, dobre, nekatere izvrstne. Razdeljene so tako-le: 1. »Obrazi iz prirode.« Tu kaže pesnica res pravega pesniškega duha, ki prav uneva naravo. Enako kaže v 2. delu: »Iz otročjega življenja«, kako jej je otročje življenje ne samo znano, ampak — rekel bi — njeno lastno življenje, in to je znak pravega pesniškega srca. Bodisi v malih pripovedkah, bodisi v »otročjih elegijah«, bodisi v »telovadskih pesmih« — povsodi ona naravna in izvorna pesniška moč, ki nam kaže stvari v vzorni luči, a vendar take, kakoršne so. Na višjem stališču so 3. »Srčni glasovi«, v katerih opeva razne višje predmete: Boga, domovino, domači jezik itd. Na koncu knjige je 4. dramatičen prizor »Ubožec« in pesem »V slovo«.

Ko sodimo te pesmi, moramo ločiti celoto od posameznih pesmij. Velika prednost »Vijolic« je, da so raznovrstne. Tu se ne ponavlja vedno isto. Ako čitaš pesmi tudi nepretgoma, ne utrudijo te z enoličnostjo. Raznovrstni predmeti, različne slike, mnogotere misli se razgrinjajo in vrstijo pred teboj in v novi pesmici te prijetno pozdravi nov prizor, nova zanimivost. Druga prednost »Vijolic« je, da veje v njih zdrav duh, duh veselja, duh otroške vernosti; a temu duhu ne hode mogla kritika z drugačnega stališča očitati pretiravanja. Vsled tega je knjiga res sposobna, da unema otroškega duha za prave blaginje človeške.

Posebej pa omenjam, da se nekatere pesmi odlikujejo res po nenavadni lepoti in dovršenosti. Kaj mična je n. pr. pesem »Skóraj!«, krasna pa je »Velikonočna pesem«, katero bi najraje celo tu sem postavil, a le ena (2.) katica naj zadostuje:

Škorjanec vriska na višavi
In tisoč glasov po dobravi;
Šumeče reke in potóki,
Na vedrem nebu solnčni žar,
Planine strme, svet široki,
Čuteča vsaka živa stvar
Oznanja, da oblast ljubezni mile
Močnejša je od temne smrtne sile.

Enakih se nahaja še več v zbirki. Sevéda nekaj slabejših se tudi nahaja, pa tudi Homer je neki včasih dremal.

Tudi pesniška oblika je splošno lepa in jezikovno čista, včasih pa nekoliko trda. Ostra pila se jej pozna vseskozi: zdi se mi, da bi včasih bila smela pila prizanašati kakemu manj gladkemu izrazu, ki je pa bil prvotno bolj naraven, nego sedanji. Zlasti se ne morem sprijazniti z nekaterimi oblikami, prevečkrat rabljenimi: dvigújo m. dvigujejo, čúde m. čudijo; v mestniku vedno i, n. pr. v krogi, na sveti, po jézeri. Takih posebnostij posebnega slovničarja pač ni treba posnemati. Tudi s prepogostnimi znamenji naglasa se ne morem strinjati. Tam

naj se stavijo, kjer bi bilo sicer kaj dvomnega. Tako se utegne prijatelju teh znamenj primeriti, da postavi na dvozdložno besedo celó dva taka okraska, n. pr. v verzu:

Kjer med drevesi vabèč čisti izvòr klokotá.

Vse, kar je prav, pravi naša govornica. Prav tako se utegnejo vrniti nedoslednosti, da beremo tu »jézero«, tam »jezéro« i. dr., dalje tudi to, da imajo besede tu pa tam res nenavaden naglas, dasi je slovenski naglas kaj nedoločna stvar. Na pr. na str. 103.

Glavo, ki polna je še spomina, igèr in veselja.

Ne vé m, ali pravijo kje »igèr«, in ako pravijo v nekaterih krajih, kjer sploh zategujejo zadnji zlog, ni to posnemanja vredno. Saj bi se bilo reklo lahko: . . . veselja in íger. — No, to so malenkosti, in morebiti je najbolje, da priznamo tudi ukusu kaj pravice.

Pesmi, katere imamo tukaj zbrane v mičnih šopkih, niso nove; večinoma so nabrane v »Vrtcu«, kjer je je priobčevala pesnica od l. 1871 sem. (Prim. »Vrtec« 1871 str. 113, 161; 1872, str. 33, 101 itd.) Posamezno navajati, kje so bile prvič priobčene, kritiku ni treba, dasi imam za svojo rabo tak zaznamek.

Naša gospa pesnica je na polju slovenskega pesništva vrlo znana. Kritika se je ž njo že mnogokrat pečala in ni bila skromna s hvalo. Po pravici. Tudi mi jej radi priznavamo hvalo in se veselimo, da imamo v pesništvu slovenskem tako odlično zastopnico nežnega spola. In le to jej rečemo: Gospa pesnica naj se nikar ne naslanja na izglede drugih pesnic in pesnikov, naj zapoje vselej iz svojega srca naravnost, ker take pesmi njene so najlepše. — Omenjam tudi še, da so posvečene gosp. dr. Jerneju Zupanecu, iskrenemu pokrovitelju mladine. — Tisk Miličeve tiskarne na trdnem papirju je nenavadno lep. Za tako knjigo cena ni previsoka. Sézi po njej, draga mladina!

Valentin Vodnik, prvi slovenski pesnik. Slovenski mladini spisal Peter Bohinjec, kapelan. V Ljubljani. Tisek J. Blaznikovih naslednikov. 1889. 8°. str. 58. Cena 15 kr. 100 izvodov vkup 12 gld. — Ta knjižica je III. zvezek »knjižnice družbe sv. Cirila in Metoda«, iz katere smo II. zvezek: »Rudolf Habsburški« v »Dom in Svet«-u že letos ocenili. Na čelu ima podobo kipa Vodnikovega spomenika, kakor jo vidi čitatelj tudi v našem listu.

Ker se je pretekli mesec stavil v Ljubljani Vodniku spomenik in je tako oživelo zanimanje za prvega našega pesnika, pogodila jo je dobro družba sv. Cirila in Metoda, da je izdala to vrlo delce. Po »Predgovoru« nam kaže pisatelj v desetih poglavjih Vodnika-dijaka, kapelana, učitelja, mrliča, pesnika, pisatelja, slovničarja, zgodovinarja ter starinarja in nabiralca narodnega blaga, človeka in njegov značaj, in nazadnje slavljenca. Tako imamo tu v knjigi res »živi kip«, popolno podobo Vodnikovo. Nobena stran njegovega življenja in delovanja ni zanemarjena, kolikor je bilo sploh primerno napisati za mladino. Preje bi rekli, da je tu pa tam v nekatere malenkosti še pregloboko segel, (n. pr. gledé njegovih dohodkov), kakor da je zanemaril kako zanimivost iz njegovega življenja.